

УДК 159.92

DOI <https://doi.org/10.32782/psy-2024-3-6>

Моляко Валентин

*дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник лабораторії психології творчості
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*

Третяк Тетяна

*кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник лабораторії психології творчості
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*

Латиш Наталія

*кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії психології творчості
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СУБ'ЄКТИВНИХ ОРІЄНТИРІВ У ПРОЦЕСІ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ЗА УМОВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Анотація. Акцентується увага на домінуючій якості творчого мислення – генеруванні нових ідей. Співвідноситься інтерпретація терміна «дивергентність» у працях Дж. Гілфорда і поняття «дивергенція», розробленого вченими у природничих науках. Наголошується на важливості реалізації найбільш фундаментальних тенденцій функціонування будь-якої системи з метою розробки нових підходів до методології дослідження творчої мисленнєвої діяльності людини. Розглядається взаємодія таких компонентів когнітивної системи, як логічний та інтуїтивний, поняття випадковості має відносний характер. Відповідно аналізуються два типи знань: інтуїтивний і логічний. Здійснюється аналіз процесів стратегіального мислення, виокремлюються три основні його складники: а) реакція на нове; б) інтуїтивний прогноз щодо перспектив залучення цього нового з метою вирішення проблеми; в) реалізація творчого інструментарію особистості щодо побудови шуканої конструкції відповідно до заданих вимог. Обґрунтовується схема трансформації створюваних у процесі конструювання образів: а) задача; б) праобраз; в) прообраз; г) образ-проект. Розглядаються індивідуальні, особистісні детермінанти стратегіального мислення. Показано, що розв'язування задач на вільне конструювання є інструментом психологічного дослідження ролі суб'єктивних орієнтирів у процесі творчого мислення особистості. Презентується авторський методичний засіб вивчення функціонування суб'єктивних орієнтирів у процесі творчої мисленнєвої діяльності учнів в ускладнених інформаційних умовах. Подається характеристика трьох рівнів конструктивної активності учнів у вирішенні експериментальної задачі. Встановлено, що реалізація ускладнюючих інформаційних вимог виявляє позитивний стимулюючий вплив на генерування учнями задумів стосовно другого типу конструктивної активності. Домінуючою є тенденція до зменшення кількості задумів, розроблених досліджуваними за умов дотримання додаткових ускладнюючих вимог. Визначено особливості структурно-функціонального аналізу учнями актуальної інформації у процесі трансформації шуканого образу. Встановлено мотиваційні детермінанти творчого мислення школярів. Показано, що суб'єктивний орієнтир у вирішенні експериментальної задачі досліджуваними може стати домінуючим вектором творчого пошуку, забезпечуючи конструювання оригінального розв'язку.

Ключові слова: інформація, задача, стратегія, творче мислення, образ-орієнтир, конструювання.

Moliako Valentin

*Head of the Psychology of Creativity Department,
NAES of Ukraine Full Member,
Doctor of Psychological Sciences, Professor
H.S. Kostyuk Institute of psychology of NAES of Ukraine*

Tretiak Tetiana

*Leading Researcher of the Psychology of Creativity Department,
Candidate of Psychological Sciences, Senior Researcher
H.S. Kostyuk Institute of psychology of NAES of Ukraine*

Latysh Nataliia

*Senior Researcher of the Psychology of Creativity Department,
Candidate of Psychological Sciences
H.S. Kostyuk Institute of psychology of NAES of Ukraine*

STUDY OF THE ROLE OF SUBJECTIVE ORIENTATIONS IN THE PROCESS OF STUDENTS' CREATIVE THINKING UNDER CONDITIONS OF INFORMATIONAL UNCERTAINTY

Abstract. Attention is focused on the dominant quality of creative thinking – the generation of new ideas. The interpretation of the term divergence in the works of J. Guilford and the concept of divergence developed by scientists in the natural sciences are correlated. Emphasis is placed on the importance of realizing the most fundamental trends in the functioning of any system in order to develop new approaches to the research methodology of creative thinking activity of a person. The interaction of such components of the cognitive system as logical and intuitive is considered, while the concept of randomness has a relative nature. Accordingly, two types of knowledge are analyzed: intuitive and logical. An analysis of strategic thinking processes is carried out, its three main components are singled out: a) reaction to new things; b) an intuitive forecast regarding the prospects of involving this new one in order to solve the problem; c) implementation of the creative toolkit of the individual to build the desired structure in accordance with the given requirements. The scheme of transformation of images created in the process of construction is substantiated: a) task; b) archetype; c) prototype; d) image-project. Individual, personal determinants of strategic thinking are considered. It is shown that solving problems for free construction is a tool for psychological research of the role of subjective landmarks in the process of creative thinking of an individual. The author's methodological tool for studying the functioning of subjective landmarks in the process of creative thinking activity of students in complicated information conditions is presented. The description of three levels of constructive activity of students when solving an experimental problem is presented. It was established that the implementation of complicating information requirements has a positive stimulating effect on the generation of ideas by students regarding the second type of constructive activity. At the same time, the dominant trend is to reduce the number of ideas developed by the researched under the conditions of compliance with additional complicating requirements. The peculiarities of the structural and functional analysis of relevant information by students in the process of transformation of the desired image are determined. The motivational determinants of creative thinking of students have been established. It is shown that a subjective reference point when solving an experimental problem by the researched can become a dominant vector of creative search, ensuring the construction of an original solution.

Keywords: information, task, strategy, creative thinking, landmark image, construction.

Постановка проблеми й аналіз досліджень.

Необхідність забезпечення конкурентоздатності України у світовому просторі зумовлює важливість створення умов для реалізації творчого потенціалу людей різних професій. У зв'язку із цим зростає актуальність вирішення завдання розробки системи психолого-педагогічного супроводу обдарованої учнівської молоді – майбутньої інтелектуальної еліти країни. Психологічну базу вирішення цієї проблеми становить формування психологічної готовності учнів до творчої мисленнєвої діяльності в ускладнених умовах.

У сучасній вітчизняній психології напрацьовано значні інформаційні масиви щодо проблеми

розв'язування старшокласниками творчих задач. Це, зокрема, праці В.О. Моляко, М.Л. Смульсон, В.В. Рибалки, Л.А. Мойсеєнко, Р.О. Семенової-Пономарьової, П.С. Перепелиці, В.С. Лозниці, С.В. Шаванова та ін., присвячені вивченню структури, особливостей, тенденцій і стратегій організації процесу розв'язування задач тощо. У дослідженні, виконаному В.С. Скакуном, аналізувався вплив ускладнюючих умов на процес вирішення старшокласниками конструктивно-технічних задач, однак донині не проводилося спеціального дослідження творчого мислення старшокласників в ускладнених інформаційних умовах.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що найважливішою якістю творчого мислення

вважається генерування нових ідей (в ідеалі – об'єктивно нових), які до того ж мають бути ще й обов'язково суспільно корисними, тобто відповідати умовам актуальної задачної ситуації, однак пошук і знаходження нового становить суть мислення взагалі, а не лише творчого мислення.

До того ж має місце незбіг інтерпретації терміна «дивергентність» у працях Дж. Гілфорда та поняття «дивергенція», розробленого вченими у природничих науках [3]. Так, у підході, запропонованому Дж. Гілфордом та удосконаленому його послідовниками, акцентується увага на характеристиці розходження ідей і не говориться про наявність у них загальної бази, так би мовити спільної детермінації. За твердженням Ч. Дарвіна, дивергенція передбачає наявність спільного предка, від якого відгалужуються нові еволюційно різні лінії. Аналогічним чином поняття дивергенції реалізується у соціології. З метою подолання розбіжностей при інтерпретації цього поняття у психології його пов'язують із поняттям варіативності.

Мається на увазі, що вона протиставляється конвергентному мисленню (яке співвідноситься швидше з інтелектом, аніж із творчим мисленням) і водночас пов'язана з пошуком невідомого, нового стосовно різних систем координат, до того ж має спонтанний характер. Так звана варіативність має місце, коли виникає необхідність у розв'язуванні складної проблеми. У такому випадку єдиний розв'язок виявляється недостатнім і набуває актуальності генерування цілого спектру варіантів можливого розв'язку цієї проблеми.

Зрозуміло, що в основу розробки сучасними вченими нових підходів до методології дослідження творчої мисленнєвої діяльності людини, зокрема, регулювання швидкості опрацювання актуальної інформації, покладаються найфундаментальніші тенденції поведінки будь-якої системи – наприклад, спрямованість до зростання ентропії, тобто до урізноманітнення своїх станів, адже згідно із принципом Паулі, відкритим у квантовій фізиці, у системі не може бути двох частинок з однаковими параметрами. Хоча на більш високих рівнях організації тенденція до різноманітності має інші прояви. У сфері творчої конструкторології створення складних об'єктивно нових і водночас суспільно значущих конструкцій здійснюється за рахунок забезпечення відповідної різноманітності шуканих інформаційних систем.

Відомо, що основоположна теорія творчості побудована на ідеї біполярності. Полюсами твор-

чості у ній є логіка і інтуїція, які функціонують у дії. Досвід логічний стосується мети дії та є усвідомленим, досвід інтуїтивний утворюється поза усвідомленою метою дії. Щомиті когнітивна система взаємодіє з потенціалом логічного й інтуїтивного досвіду. Так би мовити, питома вага детерміністичності чи хаотичності функціонування процесів вирішення задачі може бути різною залежно від того, як це необхідно для творчості, від того, наскільки це виявляється адекватним у різних ситуаціях [1].

Поняття випадковості має відносний характер, адже подія може бути випадковою стосовно однієї закономірності та детермінованою відносно іншої. Інтуїтивні розв'язки можна вважати випадковими стосовно усвідомленої мети, але ж вони є детермінованими на рівні дії, коли розв'язуючий задачу, окрім мети, отримує ще й певний досвід внаслідок впливу зовнішнього світу. Когнітивна система має два різні режими функціонування – логічний та інтуїтивний, які є взаємопов'язаними. Функціонуючи в усвідомленому режимі, людина не має доступу до свого інтуїтивного потенціалу, а, реалізуючи у процесі мисленнєвої діяльності свій інтуїтивний досвід, вона не здатна здійснювати усвідомлений контроль своїх дій. Водночас можуть мати місце переходи від одного режиму роботи когнітивної системи до іншого.

Структурно-рівнева теорія творчості ґрунтується на принципі «етапи – рівні – ступені»: етапи онтогенетичного розвитку проявляються у психологічному механізмі мисленнєвої діяльності як її структурні рівні, що фіксуються у вигляді етапів розв'язування задачі. Базовими для творчості є рівні логічного й інтуїтивного режимів функціонування когнітивної системи.

Розгляд цієї теорії стосовно проблеми співвідношення креативності й інтелекту пов'язаний з розрізненням логічного й інтуїтивного полюсів мислення, які є психічними структурами, тоді як креативність та інтелект – це здібності. У ролі механізмів креативності й інтелекту виступають психічні структури: функції інтуїтивного механізму домінують у креативності, логічна функція – в інтелекті. У процесі вирішення задачі суб'єкт ніби осцилює (переміщується) між інтуїцією та логікою.

Слід зазначити, що її зіставлення з результатами сучасних закордонних досліджень інтелекту та креативності дозволяє виділити два типи знань: логічний та інтуїтивний. Інтуїтивний тип пов'язаний із «побічними» продуктами дії, що

співвідноситься із процесами переробки периферійної інформації. Логічний тип співвідноситься із фокальною інформацією та пов'язаний зі створенням продуктів діяльності, що безпосередньо відповідають меті й обставинам цієї діяльності. Обидва типи мислення можуть приводити до знаходження корисної новизни, однак це реалізується у різних ментальних сферах і різними засобами. Оптимальним є забезпечення синтезу їхнього функціонування.

До того ж, на відміну від теорії Гілфорда, де креативне мислення й інтелект розрізняються за продуктом, в основоположній теорії творчості інтуїтивне та логічне мислення розглядаються як процес і характеризуються відповідними процесуальними особливостями. Так, зокрема, пропонується розрізняти плинний і кристалізований інтелект (за Р. Кеттеллом): природа кристалізованого інтелекту інтерпретується як амальгамний показник функціонування логічного й інтуїтивного полюсів [2].

Характеризуючи процеси стратегіального мислення, В.О. Моляко наголошує на трьох основних складниках: 1) реакції на нове (тобто визначення проблеми), 2) інтуїтивному прогнозі перспектив залучення цього нового до вирішення проблеми (наскільки це може бути успішним чи неуспішним у ближньому і віддаленому часовому діапазоні), 3) залученні системи прийомів, дій, умінь для довершення процесу конструювання шуканої побудови відповідно до заданих умов. Він називає стратегію магістральною траєкторією діяльності щодо знаходження шуканого. За його словами, стратегія ніби викристалізовує в існуючому хаосі образів і понять домінуючу нитку побудови актуальної конструкції [5].

Ним розроблена така схема трансформації створюваних у процесі конструювання образів (цікаво, що сам процес цієї трансформації розглядається ним як самостійна задача):

1) задача (проблема), якщо її наявна умова містить кванти інформації, наявні і в інформаційному потенціалі розв'язуючого задачу, це може свідчити про детермінацію праобразу, хоча поки що досить нечіткого, однак як такого, що починає дещо усвідомлюватися, конкретизуватися, визначатися, хоча би ще у дуже нечітких контурах;

2) праобраз, ніби образно-понятійний «ліхтарик», прояснює асоціативно наближені інформаційні пласти з метою взяття адекватної похідної – найбільш адекватного з погляду розв'язуючого задачу, вже досить конкретного прообразу, але поки що на рівні гіпотетичного впізнавання, деко-

дування нового образу;

3) прообраз, якщо актуальна задача має не єдиний розв'язок, може сприяти появі цілого спектру певною мірою конкуруючих прообразів, із метою вибору оптимального, у такому разі цей прообраз може стати образом-орієнтиром, суб'єктивним орієнтиром, тим домінуючим елементом, який виявляє рівень важливості нової інформації, у такій ролі він може і залишитися або ж цю роль починає виконувати інший прообраз, у такому разі він набуває характеристик провідного образу, єдино правильного, що трансформується в образ-проект;

4) образ-проект (задум, гіпотеза) перетворюється в образ-розв'язок, певну конструкцію, котрий виявляється оптимальним розв'язком задачної ситуації, проблеми [4].

Траєкторія пошуку оптимального образу проходить через точки біфуркації, коли доводиться переглядати безліч рішень, оцінювати їх зіставлення, здійснювати адекватний вибір у цьому багатовимірному потоці розв'язування задачі, який спрямовується, регулюється, організовується саме стратегією, а отже, на протікання цього творчого процесу впливають особистісні характеристики суб'єкта творчої мисленнєвої діяльності, завдяки чому результати творчості набувають унікальних проявів. Саме тому наголошується увага на важливості дослідження особливостей функціонування суб'єктивних орієнтирів у процесі творчої мисленнєвої діяльності особистості.

У цьому разі йдеться про індивідуальні, особистісні детермінанти стратегіального мислення того, хто розв'язує задачу: його інформаційний потенціал (знання, навички, вміння), мотиви, суб'єктивні переваги, зокрема емоційний спектр, вольові характеристики, моральні переконання і взагалі психологічну культуру.

Відомо, що важливим інструментом психологічного дослідження факторів, які здійснюють стимулюючий вплив на творчу мисленнєву діяльність людини, є розв'язування задач на вільне конструювання, адже реалізація цих, здавалось би, дуже простих завдань, абсолютно та надійно включає суб'єкта у процес діяльності для того, щоб успішно виконати поставлені завдання, а отже, здобути успішний результат.

Виконання завдань на вільне конструювання зазвичай передбачає необхідність сконструювати щось із переліку заданих елементів, тому системоутворюючу функцію відіграють особистісно значущі компоненти повсякденного досвіду або нереалізовані потреби того, хто розв'язує задачу.

Саме ці особистісно значущі елементи виконують роль пускового активатора, ніби вмикають творче мислення, процес побудови образу. Можна говорити про функціонування цілого спектру актуальних мотивів творчої мисленнєвої діяльності, яка може бути структурована у системно організовану ієрархію мотивів із широким спектром функцій: змістовна, динамічна, активізуюча, спрямовуюча, смислотвірна.

Коли досліджуваний отримує експериментальне завдання у формі задачі на вільне конструювання, яке до того ж треба виконати в ускладнених інформаційних умовах, він постає перед необхідністю таким чином організувати свою творчу мисленнєву діяльність, щоб побудувати адекватний шуканий розв'язок, задіяними виявляються і його актуальний досвід, і нереалізовані потреби, і переконання, знаходячи проєкцію у довшезначенні початкових умов задачі, оскільки всі ці речі, кожна по-своєму, виконують системоутворюючу функцію у процесі розв'язування задачі на вільне конструювання на кожному його етапі.

Тому саме авторську задачу на вільне конструювання (розроблену Т.М. Третьак) використано для дослідження ролі суб'єктивного образу у творчому мисленні старшокласників в ускладнених інформаційних умовах. Умова експериментальної задачі передбачає необхідність сконструювати щось із конструктора, до складу якого входять геометричні фігури: квадрати, трикутники, круги, які відрізняються між собою за розміром і кольором. Процес вирішення задачі складається із чотирьох етапів. На першому етапі розв'язування задачі як елементи конструювання використовуються квадрати, кола і трикутники. На другому етапі забороняється реалізувати трикутники, тобто конструктор складається з кругів і квадратів. На третьому етапі вводиться заборона щодо використання квадратів, тобто дозволяється застосовувати кола і трикутники. На четвертому етапі не можна використовувати кола (дозволяється реалізація квадратів і трикутників). Тривалість кожного з етапів – 6 хвилин. У дослідженні брали участь учні 9–10 класів Медичної гімназії №33 м. Києва (52 учні).

Оскільки умова експериментального завдання подається у текстовій формі, це сприяє актуалізації особистісного досвіду досліджуваних у процесі вирішення задачі, а також орієнтує їх на мисленнєву діяльність стосовно необхідності структурно-функціонального аналізу заданих елементів конструювання.

Вирішення експериментального завдання здійснюється у два етапи. Перший етап передбачає розуміння стартових умов задачі, трансформацію початкових вимог у шукані умови задачі, виконуються спроби віднайти потрібні компоненти чи сконструювати необхідні поєднання відповідно до заданих умов задачі.

На другому етапі вибудовуються опорні групи елементів конструювання, що виконують роль модулів, на основі чого відтворюватимуться задуми, сконструйовані на образному рівні. Тобто відбувається ніби переклад створених на образному рівні конструкцій мовою геометричних фігур.

Заборона щодо використання якоїсь геометричної фігури приводить до розширення масштабу знаходження потрібних компонентів, оскільки це сприяє подоланню відповідного інерційного бар'єра, сконструйованого на базі стійкої тенденції вибудовувати всі конструкції на основі одного й того ж компонента. Здійснюється актуалізація особистісного досвіду досліджуваного, що також сприяє виходу за межі зони усталеного пошуку елементів конструювання, формування більш чи менш стійких образів-орієнтирів, які на кожному з етапів вирішення задачі спрямовують вектор творчого пошуку.

У процесі виконання старшокласниками експериментального завдання встановлено три рівні їхньої конструктивної активності – їх здатності створювати цілісні конструкції із заданих елементів, причому ці побудови характеризуються відповідним рівнем конструктивної складності та довершеності. Перший рівень КА 1 – з наявних компонентів створюються побудови, коли елементи комбінуються у цілісну конструкцію за принципом стикування. Другий рівень КА 2 – конструйовані побудови неначе включаються одна в одну, суміщаються, утворюючи нову конструкцію. Третій рівень КА 3 – нова конструкція вибудовується шляхом поєднання принципів стикування і суміщення, здійснюється відповідна трансформація функціональних характеристик комбінованих компонентів.

Якщо проаналізувати прояви конструктивної активності внаслідок виконання учнями експериментальної задачі, то можна дійти висновку про співвідношення показників конструктивної активності першого, другого і третього рівнів, якими характеризувався процес конструювання шуканого задуму. Так, на першому етапі вирішення задачі 6,2% створених конструкцій (від загальної кількості) мають у своїй основі КА 1; 1,6% – КА 2; 20,5% – КА 3. Стосовно дру-

гого етапу виконання завдання КА 1 характеризує 6,6% створених досліджуваними задумів; КА 2 – 5,9%; КА 3 – 6,9%. Третій етап передбачає таке співвідношення: КА 1 – 4,8% конструкцій; 6,6% – КА 2; 14,9% – КА 3. На четвертому етапі: КА 1 – 8% задумів; КА 2 – 4,5%; КА 3 – 13,5%.

Таким чином, можна зробити висновок, що реалізація ускладнюючих умов зумовила стимулюючий вплив на розробку шуканих задумів стосовно КА 2: на першому етапі таких конструкцій було 1,6%, на другому – 5,9%; на третьому – 6,6%; на четвертому – 4,5%. До того ж введення ускладнюючих умов зумовило зменшення кількості конструкцій, розроблених на третьому рівні КА: на першому етапі – 20,5%; на другому – 5,9%; на третьому рівні – 14,9%; на четвертому – 13,5%.

Отже, спостерігається тенденція до зменшення кількості задумів, створених досліджуваними за умов дотримання додаткових ускладнюючих вимог. Так, на другому етапі виконання експериментального завдання кількість створених старшокласниками конструкцій становить 19,5% від загальної кількості розроблених задумів; на третьому етапі – 26%; на четвертому – 26%; а на першому етапі було 28,5% задумів.

Слід зазначити, що введення ускладнюючих інформаційних вимог сприяє трансформації домінуючої стратегії розв'язування задачі в дійсно адекватну стосовно задачної ситуації. Так, наприклад, усталена тенденція щодо реалізації пошуку аналогів у процесі побудови шуканої конструкції переструктурується у більш адекватні тенденції пошуку антиподів чи застосування комбінаторних дій.

На основі аналізу отриманих експериментальних даних виявлено, що пара «трикутник – коло» є найпродуктивнішою стосовно кількості розроблених конструкцій порівняно з іншими опорними парами фігур. Зокрема, встановлено, що на перших етапах усвідомлення досліджуваним заданої заборони має місце тенденція представити у створюваному задумі заборонені фігури, але значно мінімізовані за розміром (наприклад, кільце Сатурна зображується сукупністю квадратів).

Саме адекватна трансформація початкових умов задачі у шукані її умови є запорукою правильного вирішення актуального завдання у процесі конструктивної взаємодії з об'єктивною реальністю, оскільки лише за умови реалізації структурно-функціонального конструювання береться до уваги весь масштаб структурно-функціональних характеристик взаємодіючих об'єктів.

Отримані результати дослідження ролі

суб'єктивних орієнтирів у процесі творчого мислення старшокласників в ускладнених умовах підтверджують той факт, що досліджуваним притаманно при виконанні експериментального завдання застосовувати структурне чи функціональне конструювання, оскільки це не зобов'язує їх стосовно відповідальності за життєздатність (корисність) створеного задуму, адже реалізація адекватного структурно-функціонального аналізу потребує диференціації й інтеграції всього спектру структурних і функціональних властивостей актуальних об'єктів.

Запорукою адекватного інтегрування наявної інформації є повне розуміння її складових компонентів. Саме структурно-функціональний аналіз забезпечує повну інтерпретацію, повне розуміння всіх структурних і функціональних характеристик актуальних інформаційних структур, усвідомлення цілісності їх взаємодії у найбільш загальному масштабі, що сприяє подоланню усталених інформаційних бар'єрів у процесі розуміння та творчої мисленнєвої діяльності.

За підсумками проведеного дослідження встановлено, що мотиваційними детермінантами творчого мислення старшокласників при виконанні експериментального завдання є інформація із зовнішнього світу, а також особистісно значущий досвід. Причому цей суб'єктивний орієнтир у процесі вирішення актуальної задачі може стати домінуючим вектором творчого пошуку, забезпечуючи конструювання оригінального розв'язку.

Висновки. Успішне вирішення актуальної задачі передбачає наявність у розв'язуючого задачу адекватної картини як задачної ситуації, так і актуального фрагменту об'єктивного світу, сконструйованих у процесі цілеспрямованої взаємодії людини з актуальними об'єктами.

Напрацювання суб'єктом своєрідних понятійно-категоріальних інформаційних сіток забезпечує адекватну диференціацію й інтеграцію наявної інформації, дозволяє адекватно й оперативно орієнтуватися за необхідності аналізу різномірної та широкомасштабної інформації.

Розв'язування творчих задач передбачає створення образів шуканої конструкції, її складових компонентів, що вимагає зіставленню їх структурних і функціональних характеристик із початковими вимогами задачі, реалізації з цією метою аналогізуючих, реконструюючих чи комбінаторних дій. Це забезпечує трансформацію образу відповідно до вимог.

Отже, вирішальну роль у забезпеченні побу-

дови адекватного образу, його трансформації стосовно заданих умов відіграє рівень сформованості творчого інструментарію особистості, необхідного: для опрацювання інформації, актуальної для вирішення задачі, знаходження інформації, прогностично необхідної для її успішного

розв'язання, а також для трансформації самого творчого інструментарію з метою посилення його системності.

Перспективою дослідження є вивчення особливостей функціонування суб'єктивних орієнтирів у вирішенні учнями творчих вербальних задач.

Список використаних джерел

1. Моляко В.О. Проблема функціонування творчого сприймання за умов надлишку інформації різної модальності і значущості. *Актуальні проблеми психології*. 2013. Т. XII. Психологія творчості. Вип. 16. С. 7–19.
2. Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта : монографія / В.О. Моляко, Ю.А. Гулько, Н.А. Ваганова та ін. ; за ред. В.О. Моляко. Київ, 2021. 165 с.
3. Dorfman L. A metaindividual model of creativity. *New directions in aesthetics, creativity, and the arts* / Eds. P. Locher, C. Martindale, L. Dorfman. New York : Baywood Publishing Co, 2005. P. 105–122.
4. Dorfman L., Martindale C., Gassimova V., Vartanian O. Creativity and speed of information processing: A double dissociation involving elementary versus inhibitory cognitive tasks. *Personality and Individual Differences*. 2008. № 44. P. 1382–1390.
5. Guilford J.P. *The nature of human intelligence*. New York : McGraw-Hill, 1967.